

Тімченко О.В., доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України
Шашенков Д. М., ад'юнкт навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України, учасник війни українського народу проти російської агресії
ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ВІТЧИЗНЯНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 19.00.09 –
«ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ»

Нами проведено кількісний аналіз 12 докторських та 218 кандидатських дисертацій за означеною спеціальністю, захищених в Україні за період 1991- 2021 рр. Представлені наукові праці на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за вищезначеною спеціальністю були захищені у спеціалізованих вчених радах при Харківському національному університеті Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба, Національному університеті оборони України ім. Івана Черняховського, Національній академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького, Національному університеті цивільного захисту України, Харківському національному університеті внутрішніх справ, а також у разових спеціалізованих вчених радах, відкритих для захисту докторських дисертацій за вищезначеною спеціальністю при Національній академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького, Національному університет цивільного захисту України, Національному університеті оборони України ім. Івана Черняховського, Національній академії внутрішніх справ та Інституті дослідження проблем державної безпеки Служби безпеки України.

Більшість дисертацій було захищено чоловіками (151 кваліфікаційна наукова праця, або 66% від загальної кількості захищених наукових праць). Жінками за період 1991-2021 рр. було захищено 79 дисертацій, що становить 34% від загальної кількості захищених наукових праць (див. рис. 1).

З 2003 по 2010 рр. спостерігається досить велика різниця між кількістю дисертацій, захищених жінками та чоловіками. Так, найбільшу кількість дисертацій чоловіками було захищено у 2012 р. (14 наукових праць), більшість з яких була спрямована на специфіку діяльності прикордонників (8 дисертацій). Також досить активними роками для науковців-чоловіків став період 2004- 2007 рр.

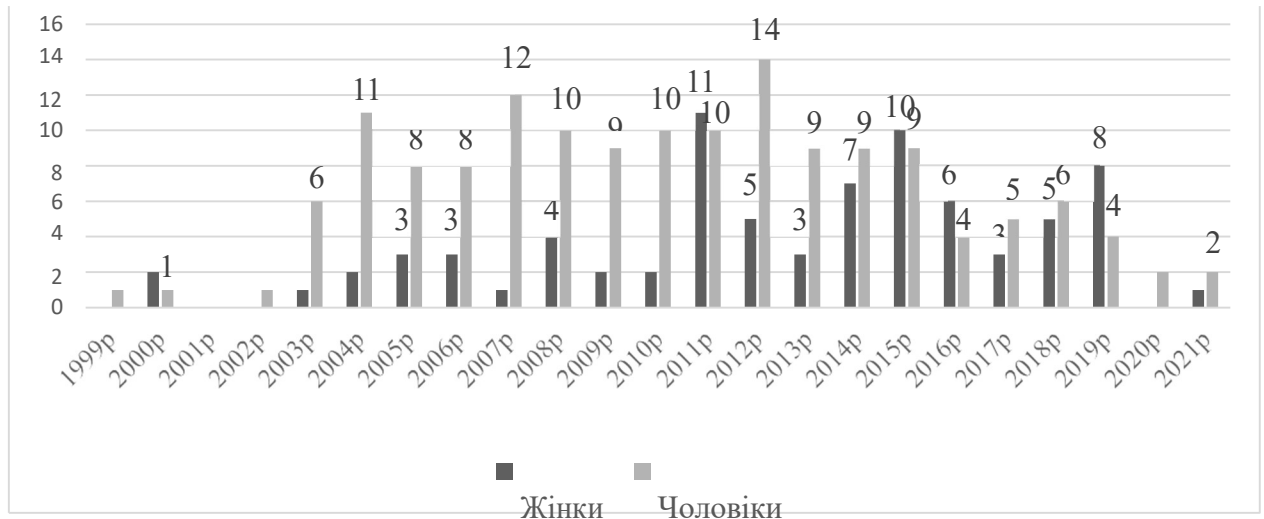

Рис.1. Розподіл захисту науковців за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» в Україні за період 1991-2021 рр. за гендерним аспектом

Найбільша жіноча роль у розвитку досліджень з проблематики сектору безпеки і оборони України припадає на 2011 рік – 11 дисертаційних робіт. З цього року жінки та чоловіки мали майже однакову кількість захищених дисертацій, а у 2015 та 2019 роках – суттєву більшість. Цікавим для нас виявився і той факт, що з 230 наукових праць, захищених за спеціальністю 19.00.09, лише 3 були спрямовані на вивчення ролі та місця фахівців жіночої статі в секторі безпеки і оборони України.

Аналіз докторських дисертацій за вищезазначеною спеціальністю показав наступне. Так, з 12 докторів психологічних наук, які за період з 1991 по 2021 рр. захистили в Україні свої кваліфікаційні наукові праці за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах», 8 осіб (або 67% з загальної кількості докторів психологічних наук за вищезазначеною спеціальністю) складають чоловіки, 4 особи (або 33% відповідно) – жінки. Як бачимо, чоловіків-науковців, які захистили докторські дисертації в три рази більше, ніж жінок (рис. 2).

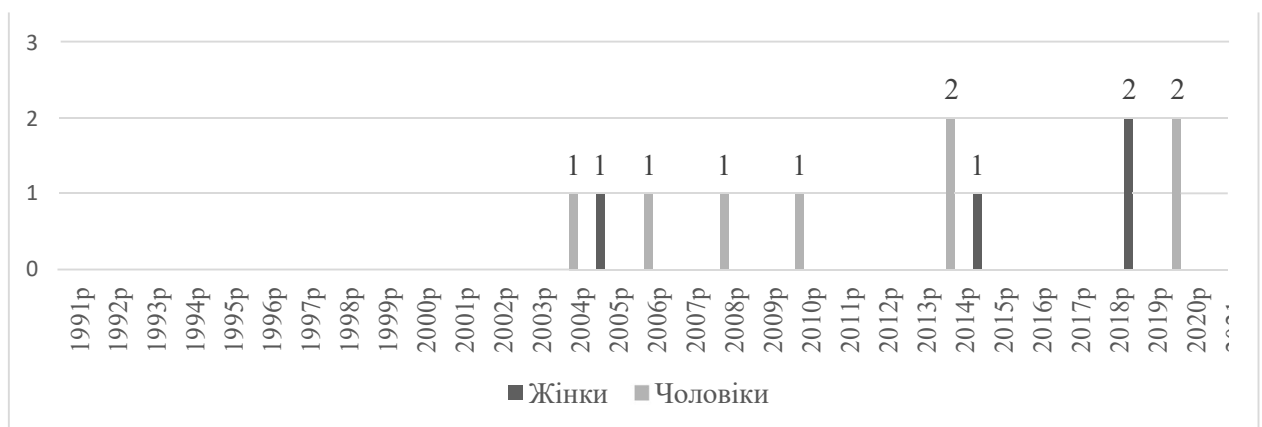

Рис. 2. Розподіл захисту науковців-докторів психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» в Україні за період 1991-2021 рр. за гендерним аспектом

З метою більш повного аналізу гендерних розбіжностей в дисертаційних роботах нами були проаналізовані ключові слова, які в своїх працях вивчали жінки та чоловіки. Наочно представимо отримані дані у вигляді «хмари слів» (див. рис. 3. та 4.) та зіставимо їх.

Виходячи з рис. 3 та рис. 4, можна побачити, що чоловіки-науковці

найчастіше оперували такими ключовими словами: «професійна», «діяльність», «психологічна», «адаптація», «стійкість», «рятувальник».

Жінки частіше використовували такі ключові слова: «психологічна», «професійна», «діяльність», «готовність», «стійкість».

Аналіз ключових слів, які в своїх працях вивчали жінки та чоловіки, дозволяє констатувати, що найбільш вживані слова як для чоловіків так і для жінок майже однакові, а невелика різниця між ними не може вказувати на суттєві розбіжності у наукових інтересах, а наукові дослідження не є гендерно специфічними.

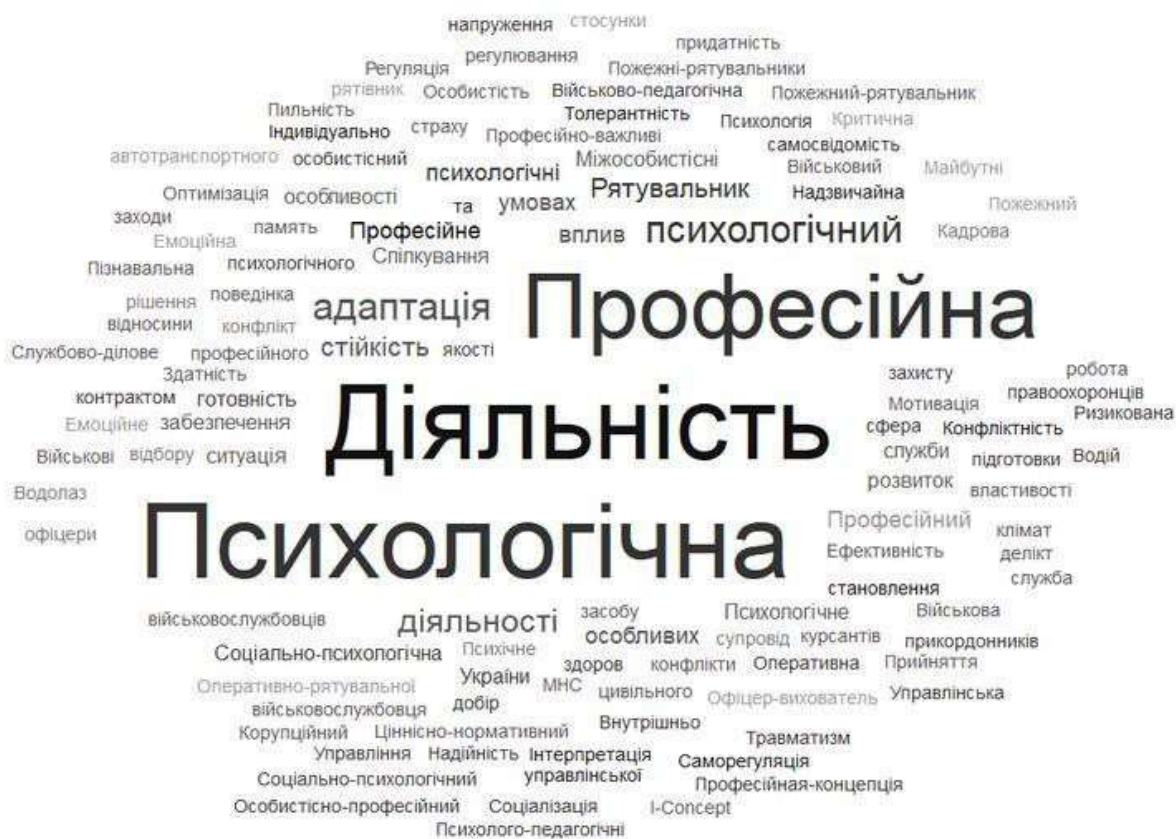

Рис. 3. Ключові слова в роботах дисертантів-чоловіків за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»

